

DIOGO DE TEYDE. COLOM I LA DESCOBERTA D'AMÈRICA

1.- Introducció

Aquest estudi ens parlarà d'un portuguès present a Catalunya des dels temps de la Guerra Civil catalana, en els anys 1462-1472, entre la Generalitat i el Rei Joan II i que, com tants altres portuguesos, va tenir un paper important en la Descoberta d'Amèrica.

L'home en qüestió es deia Diogo de Teyde. Aquest és un cognom que va rebre en el seu temps multitud de variants en el moment d'escriure'l: Tahida, Teive, Teide, Tiene, Detiene, Ateyde, Atiene... . En aquest treball farem servir, en principi, la grafia *Teyde*. Això no vol dir que sigui la forma més correcta; l'agafem perquè és la que es feia servir més per anomenar els membres d'aquesta família a Catalunya. A Portugal, com veurem, la forma habitual era *Teive*.

És gran la importància d'aquest personatge en la vida d'En Cristòfol Colom i el Descobriment. En efecte, els testimonis de l'època estan d'acord a afirmar que va ser ell, junt amb un tal Pedro Velasco, els qui el van informar directament de l'existència d'un continent a l'altre cantó de l'Atlàntic.

2.- Les fonts

En efecte, així ho explica el P. Bartomeu Cases o Casaus dit també Bartolomé de las Casas el que, en la seva *Història d'Índies* (1) ens parla d'un "marinero" portuguès anomenat Diego Detiene, que, junt amb el seu pilot Pedro Velasco, "vecino de Palos", van comunicar En Colom l'existència d'una gran massa de terra al "Norueste" de Portugal. Li varen explicar això en una trobada casual que varen tenir, segons el text, en el monestir de Santa María de la Rábida, a Huelva. Diu el P. Cases: " Alguns sortiren de Portugal, a cercar aquesta mateixa (terra), que, per comú vocable, l'anomenaven Antilla, entre els quals va sortir un que es deia Diego Detiene, el qual pilot, (que s'anomenava Pedro de Velasco, veí de Palos), va afirmar al mateix Cristòfol Colom, en el monestir de Santa María de la Rábida, que havien sortit de l'illa del Fayal, i van marxar 150 llegües pel vent "lebechio", que és el vent del "Norueste", i de tornada van descobrir l'illa de les Flors, guiant-se per moltes aus que veien volar cap enllà, perquè van conèixer que eren aus de terra i no de mar, i així van jutjar que tenien d'anar a dormir a alguna terra. Després van dir que van anar pel Norest tant de camí, que els quedava el Cap de Santa Clara, que és a Ibèrnia, cap a l'Est, on trobaren ventar molt fort els vents Ponents i el mar era molt pla, pel que creien que devia ser per causa de terra que per allí tenia d'haver, que els abrigava de la part d'Occident; el qual no van prosseguir anant a descobrir-la, perquè era ja per l'agost i van témer l'hivern. Això van dir que va ser quaranta anys abans de que Cristòfol Colom descobrís les nostres Índies "(1)

El mateix ens confirma el fill del Descobridor, Ferran Colom, quan en la seva *Història de l'Almirall* ens diu parlant d'una illa mítica situada a l'oest de les Açores: “ Encara va anar a cercar aquesta illa cert Diego de Tiene, el qual pilot, anomenat Pedro Velasco, natural de Palos de Moguer, a Portugal, va dir a l'Almirall a Santa María de la Rábida, que van sortir de Fayal i van navegar més de cent cinquanta llegües cap el Sudoest, i en tornar van descobrir l'illa de les Flors, a la que van ser guiats per moltes aus a les que veien seguir aquella ruta, essent tals aus terrestres, i no marines, d'on va jutjar que no podien anar a reposar més que a alguna terra; després van caminar tant al Norest que van arribar al cap de Clara, a Irlanda, per l'Est; en el qual paratge van trobar forts vents de Ponent, sense que el mar es mogués, pel que van jutjar podia passar per alguna terra que l'abrigués cap a Occident. Però, perquè ja era entrat el mes d'agost, no van voler tornar a l'illa per por de l'hivern. Això va ser més de cuarenta anys abans de que es descobrissin les nostres Índies.”(2)

Observem els canvis: vent del Sudoest en comptes del Noroest i “més de cuarenta anys” per “cuarenta anys”.

3.- La família Teyde i la Guerra Civil catalana

Però, qui era aquest Diego Detiene o de Tiene?

Hi ha un total consens a identificar-lo amb En Diogo de Teive, escuder de l'infant Enric de Portugal. Era un dels millors i més famosos navegants portuguesos del seu temps. O sigui, de simple “marinero”, res. Per això En Jaime Cortesao consigna: “ Diogo de Tiene ha sigut des de fa molt temps identificat amb Diogo de Teive, escuder de l'infant Enric, que efectivament va descobrir les illes de les Flors en 1452, segons els documents de l'època ”. (3)

Així veiem com se li atribueix el descobriment, en 1452, de les illes més exteriors de les Açores: l'illa de les Flors i l'illa Corvo, junt amb el seu fill Joao de Teive en una expedició d'exploració a partir de l'Ilha Terceira, del mateix arxipièlag (4) tot cercant les Antilles, mítica terra on hi havien set ciutats riquíssimes segons la mitologia atlàntica. Pels estudiosos d'avui en dia sembla clar que En Diogo de Teive també va navegar pels mar de Terranova (5)(6)(7). Així veiem com En Waldemar Mota ha explicat amb encert: “Un altre nom, hipotètic, apuntat per historiadors és el de Diogo de Teive i el seu fill Joao de Teive, amdots navegadors de l'infant (Enric), presumibles descobridors en data anterior a 1474 de les illes externes (ilhas foreiras) que altre cosa no són que les de Flors i el Corvo. Però, el que és important, és que *Diogo de Teive va navegar en els mars de Terranova*, probablement integrat en l'esquema de les exploracions portugueses a Occident i el seu nom deixaria vestigis en aquells indrets. Així a la seva tornada cap a la banda occidental d'Europa, pels mars de les Açores, fàcilment depararia com a les seves illes més extremes d'aquest arxipièlag, avui Regió Autònoma de les Açores ”(5).

Sembla, doncs, provat que és cert que el nostre home i el seu pilot Pero Vázquez van trobar indicis de terra al Noroest de les Açores. I, per tant, van poder transmetre aquesta informació al Descobridor.

Però realment es varen trobar a La Rábida, com diuen els textos oficials ? Qui era aquest Velasco ?

Quan va començar la Guerra Civil catalana de la qual hem parlat més amunt la Generalitat va nomenar Rei dels catalans l'Infant Pere, el Conestable de Portugal. Aquest es va endur recursos del seu país per intentar d'assolir la Corona que se li havia ofert. Entre els dits recursos va haver-hi un nombrós estol de portuguesos, gent de la seva confiança, amb qui comptava (8)(9)(10)(11).

I, entre molts d'altres ens apareixen un Roderic de Teyde (11), un Ruy de Teyde (11) (12), un Fra Pere de Teyde de l'Orde d'Avis (11) (13), present en el llit de mort del Rei Pere ocorreguda en el palau del noble Joan de Montbuy i Tagamanent a Granollers el 29 de juny de l'any 1466 (14), un Gil de Teyde (11) (15) (16), a qui nomena capità general de Manresa (17), i un Joan de Teyde, escuder seu (11) (18) (19) i també present en el seu llit de mort (20). Aquest darrer podria ser el fill d'En Diogo, que també es deia Joan i hauria heretat l'ofici del seu pare dins de la família reial portuguesa.

Si bé a la documentació oficial de l'època no surt mai cap Diogo de Teyde durant els anys de la Guerra (11) ni tampoc l'han detectat els estudiosos (8)(9)(10), és de suposar la seva presència a Catalunya, al costat de la seva família que sí que tenim documentada que hi era present i activa.

4.- El pilot Velasco

I tot i que els llibres ens diuen que el seu pilot En Pedro Velasco era de Palos, a Andalusia i que es varen trobar amb En Colom a La Rábida no està documentada la seva estada a cap lloc del Regne de Castella.

És possible que es trobessin a La Rábida ? Hem de repassar les fonts de l'època.

El P. Cases ens diu que En Pedro Velasco era de Palos, i era un magnífic pilot. Costa de creure que, d'una població que no era marinera, en sortís un pilot de mar. I no un pilot qualsevol, sinó un de prou bo com per a merèixer la confiança d'un Infant de Portugal i d'En Diogo de Teive en una expedició tan important com l'exploració que aquest va fer per l'Atlàntic Occidental en 1452.

Per altra banda tenim que En Ferran Colom ens diu que aquest Velasco era natural de Palos de Moguer, a Portugal (2). Cal recordar que En Ferran Colom va ser considerat un dels millors geògrafs del seu temps. L'Antonio Rumeu de Armas en diu: “ És materialment impossible que Hernando Colón, geògraf imminent i home de vasta cultura, pogués incórrer en la forassenyada ubicació de

Palos a Portugal ” (21). I els disbarats, afegim nosaltres, de col·locar Amèrica just al costat d'Irlanda (prou a la vora com per què al costat mateix de les costes occidentals irlandeses el continent americà protegís les naus d'un temporal de ponent), i el d'inventar-se el nom d'un poble: no existeix Palos de Moguer com a tal. Existeix, llavors i ara, Palos de la Frontera per un cantó i Moguer per l'altre, amb els seus límits ben definits.

Això indica clarament una manipulació del text per part d'un censor que ens va voler amagar la identitat d'aquests personatges i del país real de la trobada. La manipulació del text d'En Ferran Colom es fa evident per les múltiples contradiccions, omissions i absurditats inversemblants presents en molts d'altres llocs del text del seu llibre, impossibles en un home de la seva categoria i cultura, víctima del potineig dels censors (3).

Aquest Pedro de Velasco és el mateix que apareix citat en els Plets de la família Colom contra la Corona espanyola en 1532 (22) i se l'anomena llavors “Pero Vásquez de la Frontera”. “Vásquez” i no “Velasco”, i ja no és de Palos, sinó simplement de “la Frontera”. Aquí el supervisor i corrector del text era un censor d'estil diferent dels que retoquen l'obra d'En Ferran Colom i el P. Cases.

Està comprovat, d'altra banda, que “Valascus” és la llatinització de “Vásquez” i de “Vaz” (23) i que en les notes d'En Colom, escrites en llatí, aquest home és anomenat “Pietrus Velascus”. I està històricament comprovat que un Pero Vásquez de la Frontera va donar importants informes a En Colom. Se sap també que va donar també gran força moral als tripulants del primer viatge d'En Colom amb les seves categòriques i insistents informacions sobre l'existència de terres a l'altre cantó de l'Atlàntic (24).

Una dada important, i que pot explicar la seva relació amb En Diogo de Teive, és que un nebot d'aquest, fill de la seva germana Joanna de Teive i el seu marit Álvaro Gonçalves da Maya es deia Diogo Vaz de Teive (25). Aquest va agafar un dels cognoms de les famílies dels seus progenitors, probablement del seu pare. Això ens indica una més que probable relació familiar entre En Diogo de Teive i En Pedro Vásquez, ja que Vásquez era el patronímic de Vaz. I explicaria la cordial i franca relació que sempre varen mantenir aquests dos homes.

5.- Diogo de Teyde, servidor continu del Rei Ferran II de Catalunya-Aragó

És inversemblant que En Diogo de Teyde, pel seu importantíssim viatge a l'Atlàntic Occidental, se n'endugués un pilot estranger, i a més de Castella, el gran enemic de Portugal, quan en el seu país n'hi havia tants i de tant bons. La realitat és que aquest home era portuguès i es deia Pero Vásquez.

Però el més important de tot, el que dóna categoria de certesa al que venim exposant fins aquí, i arrodoneix definitivament i categòrica aquests raonaments, és la presència documentada d'En Diogo de Teyde, afincat a Catalunya després

de la Guerra. En efecte, hi havia en el seguici del Rei Ferran II uns tals “ Diego d’Ateide y un criado ”. Diogo de Teyde havia sigut nomenat “servidor continu” del dit Rei a València el 10 d’octubre de 1474 (26); és a dir, només dos anys després de la Pau de Pedralbes.

Aquest era un càrrec de confiança, de persona propera al Rei, i difícilment es donaria a un desconegut acabat d’arribar.

És per tant molt més versemblant que En Diogo de Teyde fos a Catalunya l’any 1485, en que suposadament va tenir lloc la trobada citada pel P. Cases i per Ferran Colom, tot i fruïnt dels seu càrrec seguint la Cort catalana amb els beneficis que hi tenia, que no a Andalusia. A menys que la Cort de Ferran II fos per allí en aquells temps, i més concretament a Palos. No tenia cap motiu per a ser-hi.

6.- Conclusions

Si segons la versió oficial que ens ha arribat sobre la gesta de la Descoberta, En Cristòfor Colom va viure uns quants anys a Portugal, com és que fins que no va estar a Palos no es varen trobar tots plegats ?

Doncs perquè, en realitat, on es varen trobar va ser a Catalunya, on Diogo de Teyde i el seu fidel pilot Pero Vázquez hi vivien des dels anys de la Guerra Civil, acompanyant els altres membres de la seva família.

I si en Pero Vázquez va ser un gran animador i estimulador del viatge de la Descoberta i l’expedició, com s’ha demostrat, va sortir en realitat de Pals (27) (28), no seria a “Pals” i no “Palos” on va tenir aquesta trobada ? Probablement era Pals el lloc de residència d’aquests dos portuguesos, per tal com tota la resta de parents també són a Catalunya.

Concloïm, doncs, que els Teyde d’aquells temps només varen viure, dintre del que és la Península Ibèrica, a Portugal i a Catalunya, fets que la documentació d’arxiu ha demostrat de forma fefaent, excepte – com hem vist - els pocs casos que la censura ens ha aportat.

I que aquest Diogo de Teyde i el seu pilot portuguès Pero Vázquez es van trobar amb En Colom, passant-li informació valuosa. Això vol dir que el Descobridor d’Amèrica era també a Catalunya en aquells anys en que En Colom organitzava la seva expedició, i no a Andalusia o Castella o en altres llocs que ens han explicat els textos censurats.

BIBLIOGRAFIA

- (1)BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, Historia de las Indias, Biblioteca Americana. Fondo de Cultura Económica, S.A. México, 1986, Vol. I p.68-69.
- (2)HERNANDO COLÓN, Historia del Almirante, Historia 16, Madrid, 1984. p. 74.
- (3)JAIME CORTESAO, “Los portugueses” dins de Historia de América y de los pueblos americanos dirigida per Antonio Ballesteros Baretta. Salvat Editores, S.A., Barcelona-Buenos Aires, 1947, Vol. II p. 684.
- (4)<http://www.geocities.com/Athens/7452/ptcronologia.html>, basada en informació treta de: Enciclopèdia Mirador Internacional ed. Enciclopedia Britannica, SP, 1990; Grande Enciclopèdia Portuguesa e Brasileira ed. Editorial Enciclopedia, Lisboa; Enciclopèdia Luso-Brasileira de Cultura, Ed. Verbo, Lisboa; Dicionário Das Familias Portuguesas, per D. Luiz de Lancastre e Tavora, Quetzal Editores, Lisboa, 1989 i A History of the Azores Islands, by James H. Guill.
- (5)WALDEMAR MOTA, Os Açores e as explorações marítimas portuguesas, Portugal Ilustrado nº 355, 30 setembro 1996, Ontario, Canadá, Editat també a http://www.webx.ca/portilus/ed_355/descob.htm
- (6)JAIME CORTESAO, “A viagem de Diogo de Teive e Pero Vasquez de la Frontera ao Banco da Terra Nova ”, Arquivo Histórico da Marinha, Lisboa, 1933, vol I nº1, 7-24 (reed. a A Expansão dos Portugueses no Período Henriquino (O.C., vol. V) Lisboa; Livros Horizonte, 1975, 185-224.
- (7)JAIME CORTESAO, op.cit. (3), p. 686.
- (8)J.ERNEST MARTÍNEZ FERRANDO, Pere de Portugal, rei dels catalans, Institut d’Estudis Catalans, Barcelona, 1936.
- (9)J.ERNEST MARTÍNEZ FERRANDO, Tragedia del insigne Condestable Don Pedro de Portugal, CSIC, Madrid, 1942.
- (10)SANTIAGO SOBREQUÉS I VIDAL/JAUME SOBREQUÉS I CALLICÓ, La Guerra Civil Catalana del Segle XV, Col·lecció Estudis i Documents, Edicions 62, Barcelona, 1987.Vol. II, p. 164.
- (11)J.ERNEST MARTÍNEZ FERRANDO, Catálogo de la documentación de la Cancillería Regia de Pedro de Portugal (1464 – 1466), General de

Archivos y Bibliotecas, Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación Nacional, Madrid, 1953, Documents nº 456, 616, 1.287, 1.298, 1.345, 1.376, 1.379, 1.386, 1.496, 1.911, 2.396, 2.622, 2.942, 2.969, 3.037 i 3.197.

(12) J.ERNEST MARTÍNEZ FERRANDO, op.cit. (9), p.120.

(13) Ídem, p. 120 .

(14) J. ERNEST MARTÍNEZ FERRANDO, op.cit. (8), p.118.

(15) Ídem (12), p. 120.

(16) Ídem (14), p.95, 108, 112, 123, 243.

(17) Ídem, p.110.

(18) Ídem (12), p. 120.

(19) Ídem (14), p. 123, 167.

(20) Ídem , p. 118.

(21)ANTONIO RUMEU DE ARMAS, Hernando Colón, historiador del descubrimiento de América, Ed. Cultura Hispánica, Madrid, 1973, p. 417.

(22)JAIME CORTESAO, op. cit. (3), p. 595-713.

(23)Ídem, p. 693.

(24)Ídem, p. 692.

(25) <http://www.ceha-madeira.net/livros/cap136.htm>, Centro de Estudos de História do Atlântico, Governo Regional da Madeira, Rua dos Ferreiros, 165 4000-Funchal, Madeira

(26)JAIME VICENS VIVES, Historia crítica y reinado de Fernando II de Aragón, Institución Fernando el Católico – CSIC, Saragossa, 1962, p.634.

(27)JORDI BILBENY, La descoberta catalana d'Amèrica; Una reflexió sobre la manipulació de la Història, Edicions Gargot, Granollers, 1999, Capítol 2.

(28)JORDI BILBENY, Brevíssima relació de la destrucció de la Història; La falsificació de la descoberta catalana d'Amèrica, Llibreria del Set-Ciències, Arenys de Mar, 1998, Capítol 6.